JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

L. A. GEELHOED

28 päivänä syyskuuta 2006 [1]

1. Esillä olevat asiat koskevat jälleen moottoriajoneuvoalan vanhan ryhmäpoikkeuksen voimassaolon päättymisen ja uuden ryhmäpoikkeuksen voimaantulon aiheuttamia seurauksia. Myös näissä asioissa ratkaistavana on, voidaanko olemassa olevien jakelusopimusten tavanomaista lyhyempi irtisanomisaika oikeuttaa uuden ryhmäpoikkeuksen voimaantulolla. Myös mitättömyyteen liittyvillä kysymyksillä on merkitystä esillä olevissa asioissa.

I Asiaa koskeva lainsäädäntö

2. Asetuksen (EY) N:o 1475/95 [2] johdantoosan 19 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”5 artiklan 2 kohdan 2 ja 3 [ala]kohdassa vahvistetaan vähimmäisedellytykset jälleenmyyntiä ja huoltopalvelua koskevien sopimusten kestoa ja purkamista koskevalle poikkeukselle, koska jakelijan sopimustavaroiden jälleenmyynnin ja huoltopalvelujen parantamiseksi tekemien investointien ja lyhytaikaisten tai lyhyellä irtisanomisajalla purettavien sopimusten yhteisvaikutus lisää huomattavasti jakelijan riippuvuutta tavarantoimittajasta; joustavien ja tehokkaiden jakelujärjestelmien kehityksen edistämisen varmistamiseksi tavarantoimittajalle olisi kuitenkin myönnettävä oikeus irtisanoa sopimus, jos tämä jakeluverkko tai tärkeä osa siitä on tarpeen järjestää uudelleen – –”

3. Asetuksen N:o 1475/95 5 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädetään seuraavaa:

”2. Jos jakelija on 4 artiklan 1 kohdan mukaisesti hyväksynyt velvoitteet jälleenmyynnin ja huoltopalvelujen rakenteiden parantamiseksi, poikkeusta sovelletaan, jos:

– –

1 – Alkuperäinen kieli: hollanti.

2 – Perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta moottoriajoneuvojen jälleenmyyntiä ja huoltopalvelua koskevien sopimusten ryhmiin 28 päivänä kesäkuuta 1995 annettu komission asetus (EY) N:o 1475/95 (EYVL L 145, s. 25).

2. sopimus tehdään ainakin viideksi vuodeksi, tai, kun sopimus tehdään määräämättömäksi ajaksi, sen säännöllinen irtisanomisaika on molemmille osapuolille ainakin kaksi vuotta; tämä aika lyhennetään vähintään yhteen vuoteen, jos:

– –

3. Edellä 1–2 kohdassa säädetyt poikkeuksen edellytykset eivät vaikuta:

– tavarantoimittajan oikeuteen irtisanoa sopimus vähintään yhden vuoden irtisanomisajalla, jos koko verkko tai merkittävä osa sitä on järjestettävä uudelleen,

– –"

4. Euroopan yhteisöjen komissio käsittelee tätä asiaa erikseen vielä kyseistä asetusta koskevan esitteensä vastauksessa kysymyksen 16 a kohtaan, joka koskee jälleenmyyntisopimuksen irtisanomista ennenaikaisesti. Lyhyesti esitettynä siinä todetaan, että moottoriajoneuvojen valmistajalla on oikeus irtisanoa sopimus ennenaikaisesti (yhden vuoden irtisanomisajalla), jos koko jakeluverkko tai sen merkittävä osa on järjestettävä uudelleen. Tämä mahdollisuus ennenaikaiseen irtisanomiseen on sisällytetty asetukseen, jotta valmistajat voisivat sopeuttaa joustavasti jakeluverkkonsa. Uudelleenjärjestelyn välttämättömyys voi johtua esimerkiksi kilpailijoiden menettelytavasta tai muista taloudellisista olosuhteista, ja se, koskeeko uudelleenjärjestely "merkittävää osaa" jakeluverkosta, ratkaistaan kussakin yksittäistapauksessa asianomaisen valmistajan jakeluverkon erityisen rakenteen perusteella. "Merkittävällä" on sekä taloudellinen että maantieteellinen ulottuvuus, joka voi rajoittua jakeluverkkoon tai sen osaan tietyssä jäsenvaltiossa.

5. Asetus N:o 1475/95, joka sen 13 artiklan mukaan oli voimassa 30.9.2002 saakka, korvattiin 1.10.2002 alkaen asetuksella (EY) N:o 1400/2002. [3]

6. Asetuksen N:o 1400/2002 johdanto-osan 12 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

"Asianomaisten yritysten markkinaosuudesta riippumatta tällä asetuksella ei myönnetä poikkeusta vertikaalisille sopimuksille, joihin

3 – Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin moottoriajoneuvoalalla 31 päivänä heinäkuuta 2002 annettu komission asetus (EY) N:o 1400/2002 (EYVL L 203, s. 30).

sisältyy vakavia kilpailunvastaisia rajoituksia (vakavimmat kilpailunrajoitukset), jotka yleensä rajoittavat tuntuvasti kilpailua, vaikka yritysten markkinaosuudet olisivat pieniä, ja jotka eivät ole välttämättömiä edellä esitettyjen myönteisten vaikutusten saavuttamiseksi. Tämä koskee erityisesti vertikaalisia sopimuksia, joihin sisältyy muun muassa seuraavia rajoituksia: vähimmäis- tai kiinteät jälleenmyyntihinnat sekä tietyin poikkeuksin rajoitukset, jotka koskevat aluetta tai asiakkaita, jolla tai joille jälleenmyyjä tai korjaamo voi myydä sopimustavaroita tai -palveluja. Tällaisten sopimusten ei tulisi saada poikkeuksesta johtuvaa etua."

7. Edellä esitettyä tarkennetaan asetuksen 4 artiklassa, jossa säädetään, ettei poikkeusta sovelleta vertikaalisiin sopimuksiin, joita pidetään vakavimpina kilpailunrajoituksina. Säännöksessä tällaisia rajoituksia on mainittu yhteensä kolmetoista.

8. Uuden asetuksen 10 artikla sisältää seuraavan siirtymäsäännöksen:

"Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa asetettua kieltoa ei sovelleta 1 päivän lokakuuta 2002 ja 30 päivän syyskuuta 2003 välisenä aikana sopimuksiin, jotka eivät täytä tämän asetuksen mukaisia poikkeuksen edellytyksiä mutta jotka täyttävät asetuksen (EY) N:o 1475/95 mukaiset poikkeuksen edellytykset ja ovat voimassa 30 päivänä syyskuuta 2002."

9. Komissio vastaa tätä asetusta koskevassa esitteessään kysymykseen 20 seuraavasti:

"– – Asetuksen N:o 1475/95 voimassaolon päättyminen 30. syyskuuta 2002 ja sen korvaaminen uudella asetuksella ei sinänsä tarkoita, että verkosto pitäisi järjestää uudelleen. Sen jälkeen kun uusi asetus on tullut voimaan, ajoneuvojen valmistaja voi kuitenkin päättää järjestää verkostonsa suurilta osin uudelleen. Asetuksen N:o 1475/95 noudattamiseksi ja siten siirtymäajan soveltamiseksi pitäisi sopimuksen irtisanomisesta ilmoittaa kaksi vuotta aikaisemmin, ellei toimittaja ole päättänyt järjestää verkostoa uudelleen tai ole velvollinen maksamaan korvauksia."

Kysymykseen 68 annetun vastauksen neljännessä kappaleessa todetaan seuraavaa:

"Se, onko verkon järjestäminen uudelleen välttämätöntä vai ei, on objektiivinen kysymys, eikä asiaa ratkaise riitatilanteissa se, että toimittaja pitää tällaista uudelleenjärjestelyä

välttämättömänä. Tällaisessa tilanteessa kansallisen tuomioistuimen tai välimiehen on ratkaistava asia tosiseikkojen perusteella."

II Tosiseikat, ennakkoratkaisukysymykset ja yhteisöjen tuomioistuimessa käyty menettely

A *Pääasian oikeudenkäynnin perustana olevat tosiseikat*

10. A. Brünsteiner GmbH (jäljempänä Brünsteiner) ja vastaavasti Autohaus Hilgert GmbH (jäljempänä Hilgert) tekivät vuonna 1996 jälleenmyyntisopimuksen Bayerische Motorenwerke AG:n (jäljempänä BMW) kanssa.

11. Sopimuksen 11.3 kohdan mukaan BMW voi irtisanoa sopimuksen 24 kuukauden irtisanomisajalla. Sen 11.6 kohta koskee irtisanomista jakeluverkon uudelleen järjestämisen perusteella, ja siinä määrätään seuraavaa:

"Mikäli BMW:n koko jakeluverkko tai sen merkittävä osa on välttämätöntä järjestää uudelleen, BMW:llä on oikeus irtisanoa sopimus 12 kuukauden irtisanomisaikaa noudattaen.

Näin on myös siinä tapauksessa, että tämän sopimuksen perustana oleva oikeudellinen tilanne muuttuu olennaisilta osin."

12. BMW irtisanoi syyskuussa 2002 kaikki eurooppalaiseen jakeluverkkoonsa kuuluvat jälleenmyyntisopimukset päättymään 30.9.2003. Se perusteli tätä menettelyä sillä, että 1.10.2002 voimaan tuleva asetus N:o 1400/2002 toi ajoneuvoalalle suuria oikeudellisia ja rakenteellisia muutoksia, jotka edellyttävät myös BMW:n jakeluverkon olennaista rakenneuudistusta.

13. BMW teki tämän jälkeen 1.10.2003 voimaan tulleita uusia, asetuksen N:o 1400/2002 säännösten mukaisia sopimuksia useimpien jo olemassa olleiden jälleenmyyjiensä kanssa.

14. Uutta jälleenmyyntisopimusta ei kuitenkaan tehty muun muassa Brünsteinerin ja Hilgertin kanssa. Nämä riitauttivatkin irtisanomisajan soveltamisen pätevyyden tuomioistuimessa ja katsoivat, että irtisanomi-

sessa on noudatettava kahden vuoden irtisanomisaikaa. Ne vaativat tämän vuoksi sen vahvistamista, että jälleenmyyntisuhde jatkuu 30.9.2003 jälkeen enintään 30.9.2004 saakka.

15. Muutoksenhakutuomioistuin, Oberlandesgericht München, hylkäsi tämän vaatimuksen. Sen mukaan asetuksen N:o 1400/2002 antamisesta seuraavat muutokset autokaupassa johtivat siihen, että BMW:n jakeluverkon uudelleen järjestäminen oli välttämätöntä. Joukko jälleenmyyntisopimukseen sisältyviä kilpailunrajoituksia, joihin tähän saakka oli sovellettu asetuksen N:o 1475/95 mukaan poikkeusta, olivat uuden asetuksen 4 artiklan mukaan vakavimpia kilpailunrajoituksia. Tästä seuraa muutoksenhakutuomioistuimen mukaan, että ilman 30.9.2003 lukien vaikuttavaa irtisanomista mihinkään BMW:n jälleenmyyntisopimusten kilpailua rajoittaviin lausekkeisiin ei sovellettaisi poikkeusta 1.10.2003 lukien. Kyseisen tuomioistuimen mukaan BMW:n kannalta ei olisi kohtuullista edes vain säännönmukaisen irtisanomisajan päättymiseen eli 30.9.2004 asti hyväksyä tilannetta, jossa sopimuksesta olisi mahdollisesti jäljellä vain tietty osa ilman kilpailua rajoittavia lausekkeita tai jossa sopimusta ei olisi lainkaan sen mitättömyyden vuoksi.

16. Brünsteiner ja Hilgert valittivat tästä päätöksestä Bundesgerichtshofiin tehdyllä Revision-valituksella. Ne esittivät siinä uudelleen vahvistusvaatimuksensa.

17. Bundesgerichtshof (Kartellsenat) katsoi tämän jälkeen, että on tarpeen esittää kaksi ennakkoratkaisukysymystä. Se totesi, että vaikka komission asetusta koskevaan esitteeseen perustuvan rajoittavan tulkinnan mukaan uudelleenjärjestelyn välttämättömyyttä ei voida perustella pelkästään asetuksen N:o 1400/2002 voimaantulolla vaan pelkästään taloudellisilla syillä, voidaan kuitenkin väittää, että uuden ryhmäpoikkeuksen voimaantulolla on seurauksia autoalan jälleenmyyntijärjestelmän sisällöllisen järjestämisen kannalta, jolloin järjestelmän uudelleenjärjestäminen voi olla välttämätöntä taloudellisten syiden lisäksi myös oikeudellisten seikkojen vuoksi.

18. Se huomauttaa tässä yhteydessä, että asetus N:o 1400/2002 toi mukanaan siihen mennessä tuntemattoman muutostarpeen ajoneuvojen jakelujärjestelmään, sillä vapautus ei enää koske siihen saakka käytössä ollutta yksinoikeudella tapahtuvan ja selektiivisen myynnin yhdistelmää. Moottoriajoneuvojen valmistajien on valittava jompikumpi näistä myyntijärjestelmistä. Ryhmäpoikkeuksesta hyötyminen edellyttää lisäksi sitä, että myynti ja huoltopalvelu, jotka uuden ryhmäpoikkeusasetukseen voimaantuloon asti oli yhdistettävä, erotetaan ja että merkistä riippumattomat korjaamot hyväksytään huoltokorjaamoiksi.

19. Ellei olemassa olevia sopimuksia pystytä muuttamaan tai irtisanomaan ja uusia sopimuksia tekemään ennen siirtymäkauden päättymistä, kilpailua rajoittavat määräykset

ovat mitättömiä. Tästä seuraisi, että jakelujärjestelmässä saattaisi olla voimassa kaksi erilaista sääntelyä ja sellaisella jälleenmyyjällä olisi selvästi vapaampi asema, joka ei ole halukas muuttamaan jälleenmyyntisopimusta uuden ryhmäpoikkeusasetuksen säännösten mukaiseksi. Kansallinen tuomioistuin on muutoksenhakutuomioistuimen kanssa samaa mieltä siitä, ettei tällainen tilanne ole toivottava.

20. Toisaalta kansallinen tuomioistuin katsoo, että mikäli jälleenmyyntisopimus ei sen irtisanomisen pätevyydestä ja voimaantulohetkestä riippumatta ole missään tapauksessa voimassa siirtymäkauden päättymisen jälkeen, ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys ei ole merkityksellinen. Tästä syystä on käsiteltävä seuraavaa kysymystä:

– Onko uuden asetuksen 4 artiklan katsottava vaikuttavan sillä tavoin pakottavasti, että sopimukset, joita ei ole irtisanottu tai muutettu ajoissa, tulevat siirtymäkauden päätyttyä 1.10.2003 joka tapauksessa tehottomiksi

– vai onko niin, että sopimukset, joita ei ole irtisanottu ajoissa, pysyvät myös uuden asetuksen voimaantulon jälkeen voimassa kahden vuoden irtisanomisajan päättymiseen saakka?

B *Ennakkoratkaisukysymykset*

21. Bundesgerichtshof on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset.

"1. Onko [asetuksen N:o 1475/95] 5 artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan ensimmäistä luetelmakohtaa tulkittava siten, että välttämättömyys järjestää uudelleen koko jakeluverkko tai sen merkittävä osa ja tavarantoimittajan tähän perustuva oikeus irtisanoa jakeluverkkonsa jälleenmyyjien sopimukset yhden vuoden irtisanomisaikaa noudattaen voivat olla seurausta myös siitä, että [asetuksen N:o 1400/2002] voimaantulon vuoksi tavarantoimittajan ja sen jälleenmyyjien siihen mennessä käyttämään, [asetuksen N:o 1475/95] mukaisesti muodostettuun jakelujärjestelmään, johon viimeksi mainitun asetuksen mukaan sovellettiin poikkeusta, on pitänyt tehdä huomattavia muutoksia?

2. Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan kieltävästi:

Onko [asetuksen N:o 1400/2002] 4 artiklaa tulkittava siten, että moottoriajoneuvojen jälleenmyyntiä koskevaan sopimukseen sisältyvät kilpailua rajoittavat lausekkeet, jotka tämän asetuksen mukaan ovat vakavimpia kilpailunrajoituksia (ns. mustaan listaan kuuluvia kiellettyjä lausekkeita), poikkeuksellisesti eivät johda siihen, että asetuksen 10 artiklan mukaisen yhden vuoden siirtymäajan päätyttyä 30.9.2003 sopimuksen kaikkiin kilpailua rajoittaviin lausekkeisiin lakataan soveltamasta poikkeusta EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetusta kiellosta, jos tämä sopimus on tehty [asetuksen N:o 1475/95] voimassa ollessa, se on tehty tämän asetuksen säännösten mukaisesti ja siihen sovelletaan poikkeusta tämän asetuksen mukaan?

Onko näin ainakin siinä tapauksessa, että siitä, että yhteisön oikeuden mukaan kaikki kilpailua rajoittavat sopimusmääräykset ovat mitättömiä, on kansallisen oikeuden mukaan seurauksena koko jälleenmyyntisopimuksen mitättömyys? ”

C *Yhteisöjen tuomioistuimessa käyty menettely*

22. Brünsteiner, Hilgert ja BMW sekä komissio ovat esittäneet kirjallisia huomautuksia. Ne selvensivät kantojaan 7.9.2006 pidetyssä istunnossa.

III Asian arviointi

A *Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys*

23. Ensimmäistä kysymystä ei ole tarpeen käsitellä pitkästi. Se vastaa asiassa Vulcan Silkeborg esitettyä 11. kysymystä; esitin tässä asiassa ratkaisuehdotuksen 27.4.2006, ja yhteisöjen tuomioistuin antoi siinä hiljattain tuomionsa. [4]

24. Viittaankin ensimmäisen kysymyksen vastauksen osalta kyseisen tuomion 53–66 kohtaan.

25. Niissä todetaan lyhyesti esitettynä seuraavaa:

– Uusi ryhmäpoikkeusasetus sisältää aiempaan asetukseen nähden olennaisia

4 – Asia C-125/05, tuomio 7.9.2006 (Kok. 2006, s. I-7637).

muutoksia, koska se on tiukempi kuin edeltäjänsä.

– Tavarantoimittajat eivät ole mitenkään velvollisia sisällyttämään jälleenmyyntisopimuksiinsa kilpailunrajoituksia, mutta ne voivat tehdä näin.

– Asetuksen voimaantulo ei edellyttänyt itsessään jakeluverkon uudelleenjärjestelyä.

– Ryhmäpoikkeussääntelyyn tehtyjen olennaisten muutosten takia uuden asetuksen voimaantulo on kuitenkin saattanut saada jotkin valmistajat tekemään muutoksia jälleenmyyntisopimuksiinsa sen varmistamiseksi, että ne kuuluvat edelleen tässä asetuksessa säädetyn ryhmäpoikkeuksen piiriin. Erityisesti näin saattoi olla silloin, kun asetuksen N:o 1475/95 voimassa ollessa tehtyihin ja kyseisen asetuksen mukaisiin sopimuksiin sisältyi asetuksen N:o 1400/2002 4 artiklassa tarkoitettuja "vakavimpia" kilpailunrajoituksia.

– Juuri näiden olennaisten muutosten takia asetuksen N:o 1400/2002 10 artiklassa säädetään siirtymäkaudesta.

– Valmistaja voi näin ollen muuttaa sopimuksia, mutta joissakin tapauksissa voidaan tarvita niin suuria muutoksia, että ne on katsottava asetuksen N:o 1475/95 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuksi todelliseksi uudelleenjärjestelyksi. Sellainen uudelleenjärjestely voi täten osoittautua välttämättömäksi muun muassa, jos yksinmyynnin ja valikoivan jakelujärjestelmän yhdistänyt tavarantoimittaja haluaa ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan edelleen kuuluakseen järjestää jakeluverkkonsa yksinomaan valikoivan jakelujärjestelmän mukaiseksi tai päättää säilyttää yksinmyyntijärjestelmän yksistään myyntipalveluiden osalta.

26. Yhteisöjen tuomioistuin lopettaa päättelynsä seuraavaan tuomiolauselmaan:

"– – että asetuksen N:o 1400/2002 voimaantulo ei itsessään edellyttänyt asetuksen N:o 1475/95 5 artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitettua tavarantoimittajan jakeluverkon uudelleenjärjestämistä. Kuitenkin sen voimaantulo voi kunkin tavarantoimittajan jakeluverkon erityisen organisoinnin mukaisesti edellyttää niin suuria muutoksia, että ne on katsottava tämän jakeluverkon asetuksen N:o 1475/95 5 artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitetuksi todelliseksi uudelleenjärjestelyksi. Kansallisten tuomioistuinten ja välimiesoikeuksien tehtävänä on arvioida niiden käsiteltävänä olevan asian kaikkien konkreettisten seikkojen perusteella, onko näin."

27. Tästä yhteisöjen tuomioistuimen tuomiolauselmasta seuraa mielestäni kylläkin, että kansallinen tuomioistuin voi tutkia, ovatko uuden asetuksen voimaantulon taloudelliset seuraukset sellaiset, että jakeluverkon uudelleenjärjestelyn on katsottava johtuvan asetuksen voimaantulosta sinänsä. Lisäksi asetuksen N:o 1475/95 5 artiklan 3 kohdassa esitetty edellytys lyhennetyn irtisanomisajan soveltamiselle pysyy täysin voimassa. Näin ollen on pystyttävä osoittamaan riittävän suurella todennäköisyydellä, että on välttämätöntä järjestää uudelleen koko jakeluverkko tai sen merkittävä osa. Tällöin voi lisäksi olla tarpeen tutkia, onko uudelleenjärjestelyä, jossa noin 90 prosenttia olemassa olevien jälleenmyyjien sopimuksista uusitaan, pidettävä koko verkon tai sen merkittävän osan järjestämisenä uudelleen. Kansallisen tuomioistuimen toimivaltaan kuuluu sen tutkiminen, täyttyvätkö kyseisen säännöksen soveltamista koskevat tosiasialliset edellytykset.

B *Toinen ennakkoratkaisukysymys*

28. Toinen kysymys koskee olennaisilta osin sitä, mitä seurauksia on sillä, jos olemassa oleva sopimus, jota ei ole muutettu tai irtisanottu ajoissa, sisältää asetuksen N:o 1400/2002 4 artiklassa tarkoitettuja vakavimpia kilpailunrajoituksia, etenkin silloin, jos siitä seuraa kansallisen oikeuden mukaan todennäköisesti koko jälleenmyyntisopimuksen tuleminen mitättömäksi.

29. Kaikki huomautuksia esittäneet osapuolet katsovat, että sopimukseen, joka sisältää siirtymäkauden jälkeen "4 artiklan mukaisia rajoituksia", ei voida soveltaa ryhmäpoikkeusta. Brünsteiner ja Hilgert katsovat kuitenkin, ettei näiden "4 artiklan mukaisten rajoitusten" pätemättömyydestä automaattisesti seuraa koko jälleenmyyntisopimuksen tulemista mitättömäksi. Jakelusopimus on varsin hyvin mahdollinen ilman kilpailua rajoittavia määräyksiä. Niiden mukaan sopimusta olisi kansallisen oikeuden yhteisön oikeuden mukaisen tulkinnan mukaan pidettävä kokonaisuudessaan mitättömänä vain silloin, jos tavarantoimittaja olisi yrittänyt muuttaa sopimuksia uuden oikeudellisen tilanteen mukaiseksi eikä vastapuoli olisi hyväksynyt muutosta ilman perusteltuja syitä.

30. Jaan näkemyksen, jonka mukaan silloin, kun vanhassa asetuksessa N:o 1475/95 säädetyn ryhmäpoikkeuksen mukainen sopimus asetuksen N:o 1400/2002 10 artiklassa säädetyn siirtymäkauden päättymisen jälkeen edelleen sisältää uuden ryhmäpoikkeuksen 4 artiklassa tarkoitettuja vakavimpia kilpailunrajoituksia, sopimukseen kokonaisuudessaan ei voida soveltaa ryhmäpoikkeusta.

31. Asetuksen 4 artiklan sanamuoto on tältä osin yksiselitteinen. Toisin kuin esimerkiksi asetuksen N:o 1400/2002 5 artiklassa, jossa säädetään, että poikkeusta "ei sovelleta vertikaalisiin sopimuksiin sisältyviin seuraaviin velvoitteisiin", asetuksen 4 artiklassa todetaan, että "poikkeusta ei sovelleta vertikaalisiin sopimuksiin, joiden – –".

32. Myös asetuksen N:o 1400/2002 10 artiklan sanamuoto on yksiselitteinen. Siirtymäkausi on yksi vuosi. EY 81 artiklan 1 kohdan kieltoa ei kyseisenä aikana eli 30.9.2003 saakka sovelleta olemassa oleviin sopimuksiin, jotka täyttävät asetuksen N:o 1475/95 mukaiset poikkeuksen edellytykset ja sisältävät mahdollisesti vakavimpia kilpailunrajoituksia. Kyseisen päivämäärän jälkeen kieltoa sovelletaan.

33. Markkinaosapuolille on tavallaan annettu kyseiseen ajankohtaan saakka aikaa muuttaa sopimuksiaan ja/tai suorittaa uudelleenjärjestelyjä, jos ne haluavat uutta poikkeusta sovellettavan niihin.

34. Kuten jo ensimmäisen kysymyksen vastauksesta käy ilmi, sen arvioiminen, onko kyseessä jakeluverkon tai sen merkittävän osan uudelleenjärjestely ja siihen liittyvä yhden vuoden irtisanomisaika, kuuluu kansallisen tuomioistuimen tehtäviin. Jos todetaan, etteivät asetuksen N:o 1475/95 tavanomaista lyhyemmän irtisanomisajan soveltamisen edellytykset täyty vaan olisi pitänyt noudattaa kahden vuoden irtisanomisaikaa, kansallisen tuomioistuimen on arvioitava, mitä seurauksia tällä on vielä olemassa olevien jälleenmyyntisopimusten kannalta.

35. Asetuksen N:o 1400/2002 säännöksiä ei missään tapauksessa voida tulkita siten, että vapautusta voitaisiin noudattaa asetuksessa säädetyn yhden vuoden siirtymäkauden lisäksi vielä toisen vuoden ajan.

36. Tähän sopimukseen ei näin ollen voida soveltaa ryhmäpoikkeusta, ja sen sisältämät kilpailua rajoittavat ehdot on arvioitava EY 81 artiklan mukaisesti.

37. Huomautan vielä lisäksi, että tällä hetkellä on voimassa asetus (EY) N:o 1/2003. [5] Näin ollen silloin, jos sopimukseen ei voida soveltaa ryhmäpoikkeusta, kansallisella tuomioistuimella on oikeus arvioida, täyttyvätkö EY 81 artiklan 3 kohdan edellytykset tietyssä yksittäistapauksessa. Ryhmäpoikkeus tarjoaa markkinaosapuolille turvatun aseman, mutta siitä ei seuraa, että mikäli ryhmäpoikkeuksen edellytykset eivät täyty, sopimus ei täytä EY 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä. Kun otetaan huomioon taustalla oleva ajatus tiettyjä lausekkeita sisältävien sopimusten nimenomaisesta rajaamisesta ryhmäpoikkeuksen ulkopuolelle, kansallisen tuomioistuimen ei myöskään ole järkevää päätyä arvioinnissaan muunlaiseen lopputulokseen, vaikka kyseessä olisikin vain yksi vuosi. Näin ollen tällaiset lausekkeet ovat EY 81 artiklan 2 kohdan nojalla mitättömiä. EY 81 artiklan 3 kohtaan perustuva arvio voi olla toisenlainen niiden kilpailua rajoittavien lausekkei-

5 – Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16 päivänä joulukuuta 2002 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003 (EYVL L 1, s. 1).

den osalta, joita ei ole nimenomaisesti rajattu pois ryhmäpoikkeuksen soveltamisalasta. Mikään osapuoli ei myöskään ole vaatinut tätä arviointia kansallisessa tuomioistuimessa – BMW siitä syystä, että se piti uutta ryhmäpoikkeusta jo sinänsä syynä uudelleenjärjestelyn toteuttamiselle, ja kantajat siitä syystä, että ne vaativat sopimussuhteen jatkamista tarvittaessa ilman kilpailua rajoittavia lausekkeita. Näin ollen ei vaikuta siltä, että mahdollisuuksista yksittäisen poikkeuksen soveltamiselle olisi kiistaa.

38. Pääasioiden kaltaisessa tilanteessa on mahdollista, että Brünsteiner ja Hilgert ovat kärsineet haittaa, jos irtisanominen on toteutettu tavanomaista lyhyemmällä irtisanomisajalla.

39. BMW:llä on tietenkin oikeus järjestää (uudelleen) jälleenmyyntiverkkonsa ja määrittää, miten ja kenen kanssa se haluaa tehdä jälleenmyyntisopimuksia, mutta olemassa olevat sopimukset on sitä ennen irtisanottava asetuksen N:o 1475/95 5 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisesti. [6]

40. Jos oletetaan, että sopimukset on irtisanottu liian myöhään (koska kyseessä ei näytä olevan uudelleenjärjestely), sopimusten asetuksen N:o 1400/2002 4 artiklan vastaiset määräykset ovat mitättömiä ja myös sopimukset tulevat tästä syystä kansallisen oikeuden perusteella mitättömiksi, haittaa kärsineiden jälleenmyyjien tilannetta voidaan helpottaa periaatteessa kahdella vaihtoehtoisella ratkaisulla. BMW voi päättää tehdä uuden sopimuksen, joka täyttää uuden asetuksen vaatimukset, tai jälleenmyyjät eli tässä tapauksessa Brünsteiner ja Hilgert saavat korvauksen sopimuksen irtisanomisesta liian lyhyellä irtisanomisajalla. Kansallisen tuomioistuimen on ratkaistava myös tämä asia kansallisen oikeuden perusteella.

41. Huomautettakoon vielä, ettei BMW:n kirjallisissa huomautuksissaan esittämää ja istunnossa perustelemaa kantaa, jonka mukaan komissiolla ei ole toimivaltaa sisällyttää ryhmäpoikkeuksiin irtisanomisaikaa koskevia säännöksiä, voida hyväksyä. Tämä johtuu siitä, että tällaisella kannalla kiistetään ryhmäpoikkeusasetukseen kuuluvan säännöksen pätevyys. Koska kansallinen tuomioistuin pyytää pelkästään kyseisten säännösten tulkintaa, osapuolilla ei ole oikeutta ennakkoratkaisumenettelyn yhteydessä riitauttaa kyseessä olevien säännösten pätevyyttä. [7]

6 – Jos BMW päättää toteuttaa uudelleenjärjestelyn vasta myöhemmin, on tietenkin otettava huomioon asetuksen N:o 1400/2002 3 artiklan 5 kohdan säännökset.

7 – Ks. asia 44/65, Singer, tuomio 9.12.1965 (Kok. 1965, s. 1148). Ks. myös asia C-402/98, ATB ym., tuomio 6.7.2000 (Kok. 2000, s. I-5501) ja asia C-236/02, Slob, tuomio 12.2.2004 (Kok. 2004, s. I-1861).

IV Ratkaisuehdotus

42. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Bundesgerichtshofin esittämiin kysymyksiin seuraavasti.

– Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin moottoriajoneuvoalalla 31 päivänä heinäkuuta 2002 annetun komission asetuksen (EY) N:o 1400/2002 voimaantulosta ei sinällään seuraa perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta moottoriajoneuvojen jälleenmyyntiä ja huoltopalvelua koskevien sopimusten ryhmiin 28 päivänä kesäkuuta 1995 annetun komission asetuksen (EY) N:o 1475/95 5 artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitettua tavarantoimittajan tarvetta järjestää jakeluverkko uudelleen. Voimaantulosta voi kuitenkin asianomaisen valmistajan jakeluverkon erityisen organisoinnin vuoksi seurata tarve tehdä siinä määrin merkittäviä muutoksia, että kyseessä on säännöksessä tarkoitettu todellinen uudelleenjärjestely. Kansallisen tuomioistuimen ja välimiesinstanssien on niiden käsiteltävänä olevan asian konkreettisten seikkojen perusteella arvioitava, onko näin.

– Jos sopimuksia ei ole irtisanottu ajoissa, niiden määräykset, jotka ovat asetuksen N:o 1400/2002 vastaisia, lakkaavat joka tapauksessa olemasta voimassa siirtymäkauden päätyttyä ja ovat mitättömiä. Kansallisen oikeuden mukaan on arvioitava, seuraako tästä koko jälleenmyyntisopimuksen mitättömyys. Missään tapauksessa ei kuitenkaan voida olettaa, että liian myöhään irtisanottu sopimus pysyisi voimassa asetuksen N:o 1475/95 5 artiklan 3 kohdan nojalla siirtymäkauden päätyttyä.